

Центар за очување
културне баштине „ИЗВОРИШТË”

Хришћанска духовна и културна баштина на просторима Скадарског језера и Дрима

Путопис и фотоеграфија

Christian spiritual and cultural heritage
in the area of Skadar Lake and Drima

Travels in pictures

Trashëgimia krishterë shpirtërore dhe kulturore
në zonën e Liqenit të Shkodrës dhe Drima

Udhëton në foto

Издавач
Центар за очување културне баштине „Извориште”
Николе Спасића 3, Београд, www.izvoriste.rs

Аутори изложбе
мр Бојан Поповић
Владан Милутиновић

Фотографије
мр Бојан Поповић
Ђорђе Алексић
Владан Милутиновић

Превод
Маја Королија - на енглески језик
Ђорђе Алексић - на албански језик

Графички дизајн
Снежана Королија

Штампа
Colorgrafx
Драгана Јефтића бб, 11070 Београд

Тираж
500 примерака

Галерија фресака Народног музеја у Београду
Београд, децембра 2013. године

Пројект реализован суфинансирањем
Канцеларије за дијаспору и Србе у региону Владе Републике Србије

Центар за очување културне баштине „Извориште“, основан је крајем 2012. године са циљем да евидентира, сачува и промовише покретну и непокретну културну баштину српског народа у земљи и иностранству, са жељом подизања свести о вредности и значају културне баштине за идентитет народа.

Први пројект Центра „Извориште“ је пројект под називом: „Истраживање, попис и евиденција културне баштине српског народа у земљама у региону и дијаспори“ који је у току 2013. године започет теренским истраживањима на простору Републике Албаније уз несебичну помоћ Удружења српско-црногорске националне мањине „Морача-Розафа“ из Скадра. Председнику Удружења „Морача-Розафа“ господину Павлу Брајовићу, овим путем изражавамо захвалност у реализацији овог Пројекта. Посебну захвалност за подршку и савете у реализацији овог Пројекта изражавамо господину Симону Ђуретићу, историчару из Београда, који се већ више од две деценије бави питањима заштите и очувања идентитета српског народа, његове духовне и културне баштине у земљама у региону и дијаспори.

Имајући у виду универзалност појма културне баштине и област наших интересовања, своја истраживања смо проширили (са радошћу) на појам хришћанске духовне и културне баштине на просторима Скадарског језера и Дрима, а у следећем периоду, наставићемо их и на просторима јужног дела Републике Албаније.

Изложба фотографија, која је пред Вама, представља само део планираних активности у реализацији нашег Пројекта. У току 2014. године планирамо издавање публикације (књиге или монографије) резултата наших истраживања. Осим тога, учествоваћемо на међународним конкурсима из области заштите културне баштине и заједно са партнерима из иностранства и Републике Албаније покушати да сачувамо део културне баштине из овог Пројекта.

Владан Милутиновић
Председник Центра за очување
културне баштине „Извориште“ Београд

Хришћанска духовна и културна баштина на просторима Скадарског језера и Дрима

Литературна и фотодокументација

Постоје градови чија слава превазилази стварни значај из дубљих разлога. Ниједан град није у операма прослављен попут Севиле, иако није била престоница Шпаније. Међутим, слика града на великој води, од кога се кретало у непознато ка другим континентима интензивно је бојила машту људи. Од престоница Србије, попут оних у Расу и Призрену сјајем се истиче Скадар чији је настанак наредним генерацијама, на високом брду изнад језера изгледао у тој мери немогућ да су за њега везали песму посвећењу људској жртви ради завршетка радова. Српска легенда приповеда о браћи Мрњавчевићима и њиховим женама, о трећем, најмлађем брату, који је бајковито једини праведан и чија супруга завршава узидана у град, како би га учврстила. Албанска легенда, у заборава старог назива за Скадар, Росафа, места мучеништва Св. Сергија, од овог термина твори брата Росу и сестру Фа, која завршава узидана у тврђаву.

Језгровити описи Скадра чести су у народној поезији. Најчешће се осликава јединствена равница са источне обале Јадранског мора. У стиховима “Женидбе краља Вукашина”, у поређењу са планинским студеним Пирлитором истиче се опис питомог Скадра: **А какав је Скадар на Бојани! / Кад погледаш брду изнад града, / Све порасле смокве и маслине, / И још они грозни виногради; / Кад погледаш стрмо испод града, / Ал узрасла шеница бјелица, / А око ње зелена ливада, / Кроз њу тече зелена Бојана, / По њој плива риба свакојака: / Кад год хоћеш, тазе да је једеш.**

Време османског ропства већ је најављено песмом “Женидба Максима Црнојевића”, у којој конвертирање Црнојевића у ислам одговара промени изгледа Скадра у коме ће седети везир: **„грдну земљу Скадар на Бојани, / а у коме никад ништа нема, / но се легу жабе и биволи, / и имаше соли суторине “**

И поред намерног и вештог приступа истим околностима, песник покушава да из ове рајске равнице извуче најгори опис. У познијим временима Скадар је за Црногорце, нарочито за брдска племена застрашујући град, што се најбоље примећује у песми “Три сужња”, у којој прваци долазе да би им се окупно пресудило, што подсеза на бројне помене суђења у Скадру из пера Марка Миланова.

Попут дворова подигнутих на данас ишчезлом језеру поред Урошевца, љубав и потреба да се гради уз воду карактеристична је и за област Скадарског језера где се уз обале језера истичу и обале реке Дрима, као и блиске обале Јадранског мора. Само уз језеро и реке стоји низ градова и храмова: Скадар (Shkoder, Skutari) / Љеш (Lezhe) / Дриваст (Дривост, Driht) / Сарда (Сард, Шурда, Shurdhah) / Балез (Balézë) / Дањ (Danje) / Св. Јован код Враке и Рапа (Паш Куле, Rashkullaj) / Свети Срђ и Вахк, Ширђ (Сирци, St Sergius et Bachus, Shén Nikollé, Shirdj) / Свач (Шас, Shas) / Св. Никола, Врањина (Shén Nikollé) / Пречиста Богородица Крајинска (Krajiné) / Морачник (Morasnik) / Бешка (Брезовица, Beshka) / Старчева Горица (Goritze).

Прва личност која из анонимности ступа у историју је Јован Владимир, кнез Дукље (Шин Ћон, Shén Joan Vladimirit). Иако владар за кога се не помиње племенито порекло из прапостојбине, Јован Владимир добија комплетно житије у једином извору за источну обалу Јадрана до XII века, Барском родослову (Летопис попа Дукљанина). Његова светост је имала снажан развој, тако да је он данас најпоштованији светитељ на тлу Албаније, где се, доскора у Елбасану, сада у Тирани у новој катедрали, чувају његове целе мошти. Уз Светог Јована Владимира издваја се и његова супруга Косара.

Иако јасан династички брак, постоји тежња да се нагласи љубав, као и заједничка религиозности српског владарског пара. Данас у рушевинама стоји Пречиста крајинска, у области у којој је био владарски престо Јована Владимира. Триконхална основа храма употпуњена је дугом припратом и звоником.

У Тирани, у Националном историјском музеју чува се јужни портал цркве Светог Јована Владимира (Шин Ђон, Shén Joan Vladimirit). На мермерном надвратнику изнад јужних врата је ктиторски натпис Карла Топије из 1383. године. Нешто изнад овог натписа је грчки напис, а са леве је стране је табла са латинским натписом. Српскословенски натпис се налази и десно од портала, крај грба Карла Топије. Ћирилички натпис је најмлађи, из 1383. године и заузима почасно место: “Сију свету цркву Светог Јована Владимира створи Карл Топија господар рабански у 22 лето господства својего и сврши ју в лето 24 господства својего.”

У граду коме је стремилa народна машта столују Војисављевићи током XI и XII века. На молбу Бодина, “преславног цара Словена”, папа Клемент III 1089. године издаје булу Петру дукљанском архиепископу, одобрава надбискупске инсигније и подређује му епископије у Дукљи, Бару, Котору, Улцињу, Свачу, Скадру, Дривасту, Пилоту, Србији, Босни и Травунији. Краљ Бодин је успео да створи важан црквени центар у држави. На размеђи катова између Византије и Нормана, из чијег рода потиче супруга Јаквинта, Бодин је успевао да државу сачува и унапреди. Примео је и Рајмунда Тулуског и његове војнике Првог крсташког похода 1096. године.

Пре 1186. године, родоначелник династије Немањића, Стефан, успоставља власт у Дању, Сарду, Дривасту, Скадру, Свачу, Улцињу, Бару и Котору. У Бару и даље столује надбискуп Србије – Примас Сервие, који се у српској држави старао о католичким поданицима.

Ктиторска делатност краљице Јелене, супруге Уроша I, као и њених синова Милутина и Драгутина је скадарску област, као и оближње обале Јадрана и Дрима украсила новим споменицима. На првом месту, кроз негу која је трајала и која ће трајати вековима, до периода турске власти, стоји црква бенедиктинске опатије посвећене Светом Срђу (Сергију) и Ваху на Бојани. О значају саме области у којој је подигнута опатија сведочи чињеница да је то било једно од четири места за експлоатацију соли у средњовековној српској држави, на “поморју”, од Дријеве, близу данашњег Почитеља у Херцеговини, Дубровника, Котора, до Бојане, тачније са леве стране Бојане, крај Манастира Св. Срђа и Ваха.

О заједничкој тековини две династије, Војисављевића и Немањића, вековној нези сведоче два натписа. У првом из 1290. године краљица Јелена са синовима Милутином и Драгутином истиче поновно зидање храма:

(I)+ MEM(en)TO D(omi)NE FAMULE TUE(II)HELENE REGINE SERVIE DVO(III)CLIE ALBANIE CHILMIE DALM(IV)ACIE ET MARITIME REGIONI(s) (V)QVE VNA CV(m) FILIIS SVIS REG(VI)I(bu)S VROSIO ET STEPHA(n)O EDIFICA(VII)VIT D(e) NOVO IS(ta)M ECCL(es) IA(m) AD HONO(VIII)RE(m) BEATO(rum) M(a)RTYRU(m) SERGI(i) ET BACHI ET AD FINE(m) VSQVE CO(m)PLEV(IX)IT ANN(o) D(omi)NI MCCLXXX

У другом натпису, који се датује у 1318. годину, краљ Стефан Урош II Милутин истиче подизање храма, могућу обнову и осликавање:

(I)+ IN NO(m)I(n)E D(omi)NI AM(en) EXIMINE VIRGINIS FILII ANNO MC..XVIII MAGNIFIC(us) D(omi)S D(omi)N(u)S VROSI(us) D(e)I G(ratia)

(II)RASIE REX ILLVSTRIS MAGNIFICI REGINE EDIFICAVIT HA(N)C ECC(lesiam)

(III)IN (h)ONORE(m) S(an)C(t)O(rum) M(artirum) S(er)GII ET BACHI A FVNDAM(en) TIS VS(que) AD FIN(em) (assi)STENTE ANNATE PETRO DOCHNE SCVTAREN(si)

Почетком XX века тробродна базилика дужине 28 метара била је готово у потпуности очувана. Мењајући корито река Бојана однела је већи део храма, тако да данас од њега стоји само део јужног зида. Била је цела осликана. Издвајала се монументална представа Богородице по којој је била позната и као Света Венеранда. Данас се на источном делу јужног зида опажа доњи део представе св. ратника.

Дриваст, епископски центар, био је један од важнијих градова у прстену око Скадра и Скадарског језера. Поред очуване тврђаве истичу се и куће у подграђу, укључујући темеље триконхоса.

Пре педесетак година конструисана је брана на Дриму код Дања, потопљена околна равница коју је испунило вештачко Дањско језеро (Vau Dejes). Делимично је потопљен град Сарда, према латинском памћењу град са 100 олтара, а према успоменама православних скадарска Света Гора са 365 цркава. Централни део Сарде данас је острво посреди Дањског језера. На врху града је Црква Светог Николе, док се лако препознају остаци још три цркве, градских бедема и бунара.

Црква коју је подигла краљица Јелена подно тврђаве у Дању била је малих размера (дужине без олтара од 9,5 метара). Представљала је изврстан пример готичке архитектуре, високог двоводног крова и фасаде обрађене са две врсте камена. Током културне револуције у време Енвер Хоџе црква је сравњена са земљом. О њој сведоче темељи, материјал који је претекао после рушења, као и фрагменти фресака с краја XIII века који се чувају у Националном историјском музеју у Тирани, као и један уломак на коме је представа Св. Арханђела и за кога је начињен реликвијар у оближњем новијем храму.

Свач је био један од најважнијих радова око Скадарског језера. Према “сакралној топографији”, броју утврђених цркава, од којих се две нешто веће док је њих шест мањих размера, најпре се може поредити са Сардом.

У околини Скадра налази се и пространи остаци основе цркве која је данас позната под називом Раш куле, некада као црква Светог Јована код Враке и Рапа. Дуга 21,80 метара, ширине је 7,60 метара, док звоник димензија основе 5,20 метара са 5,40 метара и данас доминира околином.

Острва Скадарског језера испуњена су манастирима, од времена Немањића и Св. Николе, Врањине, до времена Балшића, Лазаревића, Црнојевића и Бранковића са храмовима на Старчевој Горици, Бешки-Брезовици и Морачнику. Триконхална основа храмова указује на сродна решења Моравске стилске групе.

Ђурђ Кастриот – Скендербег сахрањен је 1468. године у цркви Св. Николе у Љешу, која спада у чест пример подужних, гредама засведених цркава полукружне апсиде.

Трајно и стално задужбинарство и нега црква скадарске области, од стране Војислављевића у XI и XII, Немањића током XII, XIII и XIV века, Балшића, Лазаревића Бранковића Црнојевића, на крају и Млечана до краја средњег века залог је за изучавање, конзервацију, могуће и рестаурацију ових ванредних споменика.

мр Бојан Поповић
историчар уметности
управник Галерије фресака
Народног музеја у Београду

Панорама града Скадра, стари назив Розафа
- поглед са Скадарске тврђаве -

Улаз у Скадарску тврђаву
- подигнута у 13. веку -

Црква Св. Стефана, подигнута почетком 14. века
- налази се у централном делу Скадарске тврђаве -

Простор поред реке Бојане у Скадру на коме се налазила црква Св. Николе, подигнута у 14. веку, срушена до темеља у време „културне револуције” шездесетих година 20. века

Оков повеље византијског цара
Алексија III Анђела којом је
манастир Хиландар додељен
Стефану Немањи - 12. век -
Збирка музеја у Скадру

Део збирке старог новца који се користио на простору Скадра од 2. - 16. века
- збирка музеја у Скадру -

Црква Пресвете Богородице, млади Борич, Врака
- подигнута 1869. године -

Црква Свете Тројице, Врака - Скадар
- подигнута 1993. године -

Црква Успења Пресвете Богородице, подигнута 980. године, 10. век
- Пречиста Крајинска-Зетска Света Гора -
У цркви су били сахрањени кнез Јован Владимир и његова супруга кнегиња Косара

Црква Св. Јована Владимира у Елбасану, 11. век
- у цркви су се од 11.-21. века налазиле мошти Св. Јована Владимира -

Портал наоса и припрате из цркве Св. Јована Владимира, 14. век, Елбасан
три натписа: грчки - надвратник, латински - лева страна, српско-словенски - десна страна
Портал се налази у сталној поставци Националног музеја у Тирани

Мошти Св. Јована Владимира и Св. Козме
- налазе се у цркви Христовог Васкрсења у Тирани, Албанска православна црква -

Црква Св. Срђа и Вакха, село Ширћ - Скадар (на обали реке Бојане)
- цркву подигла Јелена Анжујска (жена Краља Уроша I) 1290. године
- цркву обновио њен син Милутин 1311. године
- остаци јужног зида -

Део фреске светих ратника на јужном зиду цркве Св. Срђа и Вакха, 13. век,
село Ширћ - Скадар

Црква Пресвете Богородице, крај 13. века,
- остаци темеља - цркву подигла Јелена Анжујска -
Дањ - Вау Дејсе, срушена у „културној револуцији” 1968. године

Фрагмент фреске Св. Архангела из цркве Пресвете Богородице, 13. век
- чува се као реликвија у цркви Св. Марије, Вау Дејсе -

Црква Св. Јована Крститеља, 10. век, налази се у селу Раш-Куле, испод Мараноја, северно од Скадра, домирина звоник - првобитне висине око 50 метара

Зидине средњовековног града Дриваста, 9.-10. век

Средњовековни град Сарда - данас острво у Дањском језеру - Вау Дејце
У Сарди се налазио велики број цркава „по латинским изворима град са 100 олтара,
а по народном предању град са 365 олтара.”

Црква Светог Николе, 14. век
- средњовековни град Сарда -

Манастир Врађина, црква Светог Николе, 13. век
- Зетска Света Гора -

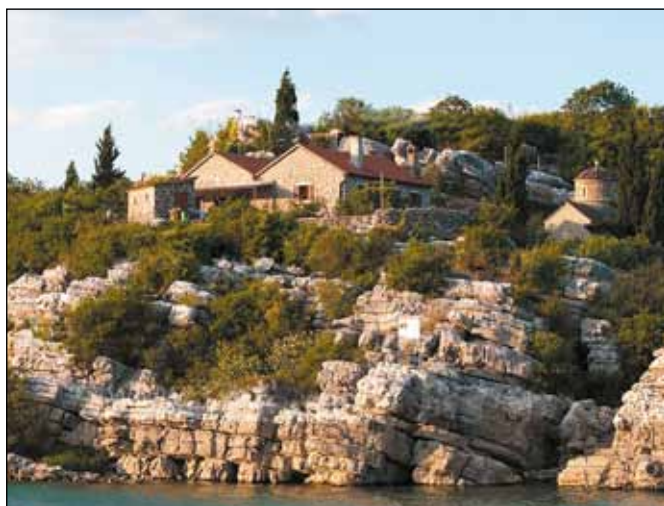
Манастир Ком, црква Пресвете Богородице, 15. век
- Зетска Света Гора -

Манастир Бешка,
црква Св. Ђорђа, 14. век
црква Благовести, 15. век
- Зетска Света Гора -

Манастир Морачник,
црква Пресвете
Богородице, 15. век
- Зетска Света Гора -

Манастир Старчева Горица,
црква Успења Пресвете
Богородице, 14. век
- Зетска Света Гора -

РЕЗИМЕ

Питомо скадарско подручје обиљем слатких вода, језера и река Мораче, Бојане, Дрима, близином мора, примило је бројне цркаве и манастире од десетог века до краја средњег века. Подизани су у густо распоређеним градовима у прстену око Скадарског језера, његовој обали као и на рекама. Бенедиктска опатија Светог Сергија и Вакха на Бојани централни је храм и култно место у околини Скадра. Према месту у Палестини, у којем се подвизивао Св. Сергије Скадар је добио своје друго име Росафа. Његовале су га од раног средњег века све династије које су прохујале историјом, али је веома пропао у последњих сто година. О некадашњој слави и данас најбоље сведоче два дуга ктиторска натписа која су наручили краљица Јелена Анжујска и њени синови краљеви Стефан Урош II Милутин и Стефан Драгутин.

Једина целовита писана историја источне стране Јадранског мора до краја дваенаестог века је Барски родослов, познат и као Летопис попа Дукљанина. Родослов прати догађаје који имају епицентар у Бару, архиепископском седишту које је успоставио краљ Бодин 1089. године. У тексту се налази и комплетно житије Светог Јована Владимира, првог владара из Зете. Јован Владимир престоницу је имао уз цркву Пречисте Крајинске, уз обалу Скадарског језера. Култ Јована Владимира се раширио по читавом Балкану, нарочито у областима која су била у вези са његовим моштима, попут Пречисте Крајинске, затим цркве њему посвећене у Елбасану, где су до скоро стојале његове мошти, а данас и Тиране, у чију су саборну цркву пренете мошти, док су јужни портал са натписима на српскословенском, грчком и латинском као и иконостас из Елбасана пребачени у Национални историјски музеј у Тирани.

Путопис у фотографијама који је пред вама нуди магичне пределе и оронеле цркве у нестајању чији изглед на романтичан начин и даље шаље садржајну поруку која сведочи о лепоти и о одолевању времену. Ипак да се ова лепа пројекција не би прихватила као једина истина подсетићемо на страдање цркве Светих Срђа и Вакха, или, боље, цркве Св. Николе под Тарабошем којој су се и темељи замели. Стога позивамо на истраживање, објављивање, конзервацију и рестаурацију споменика изузетно богате области Скадра, у којој постојање јединственог предела и нега кроз векове храмова из давнина, многих подигнутих пре конфесионалних разлика, где се укрштају тробродне базилике и светогорски триконхос, позивају да се и данас настави са даљим изучавањем.

SUMMARY

The serene region of Skadar, close to the sea and rich with sweet water lakes and rivers Moraca, Bojana and Drin, has welcomed many churches and monasteries from the 10th century AC to the end of the Middle Ages. They were built in densely clustered towns all around the Lake Skadar and on the river banks. The Benedictine monastery of St. Sergei and Vakh on the river Bojana is one of the main temples and a well-known place around Skadar. Skadar got its second name Rosafa after a place in Palestine where St. Sergei became ascetic. From the early Middle Ages all ruling dynasties took good care of it, but over the last hundred years it has become dilapidated. The best testimony of its former glory are two long inscriptions commissioned by the Queen Helen of Anjou and her sons, King Stefan Uros II Milutin and King Stefan Dragutin.

The only complete written historical document of the east side of the Adriatic Sea until the end of the 12th century is Bar Genealogy, also known as The Chronicle of the Priest of Duklja. This chronicle follows the events centered around Bar, archiepiscopal seat established by the King Bodin in 1089. The document also contains the entire hagiography of Serbian Saint Jovan Vladimir, the first ruler of Zeta. Jovan Vladimir's throne was next to the monastery of Precista Krajinska, along the coast of the Lake Skadar. The cult of Jovan Vladimir has spread all around the Balkans, especially in areas where his remains were kept, like the monastery of Precista Krajinska, a church in Elbasan dedicated to him where his remains lied until recently and today Tirana's Cathedral, where the remains were moved to. The south porch of the church in Elbasan with inscriptions in Serbo-Slavic, Greek and Latin languages, as well as its iconostasis have been moved to the National Historical Museum in Tirana.

The travelogue in photographs in front of you offers magical landscapes and rundown churches that are slowly disappearing. Their appearance, in a romantic way, still sends a meaningful message about beauty and centuries-long defiance. However, so as not to disseminate this image as the only truth, we are going to remind readers that the church of St. Sergei and Vakh and the church of St. Nicholas under the mountain Tarabos were both destroyed, the latter one to the grounds. For this reason we encourage people to research, publish, conserve and restore the monuments in the extremely wealthy region of Skadar, an area of unique landscapes and antique temples, many of which were erected before denominational differences, a place where both three-aisled basilicas and triconch shaped churches can be found.

REZYME

Zona e butë e Shkodrës e pasur me sasi të mëdha të ujërave të ëmbla të liqeneve e të lumenjve, Liqeni i Shkodrës, lumenjtë Moraça, Buna e Drini, zonë afër detit, ka ndikuar në ndërtimin e shumë kishave e të manastireve që nga shekulli dhjetë deri në fund të mesjetës. Të ngritura në qytete të renditura dendur në zonën anazore të Liqenit të Shkodrës, në brigjet e tija si dhe në lumenj. Abacia e Benediktit. e Shën Sergjit e Vakhit në lumin Buna, është tempull qendror dhe vend kulturi i rrethinës së Shkodrës. Në krahasim me një vend në Palestinë ku spiritualisht është ngritur Shën Segjije, Shodra e ka marrë emrin tjetër – Rozafa. E kanë kultivuar që nga epoka mesjetare e hershme të gjitha dinastitë që kaluan nëpër histori, ndonëse shumë është dëmtuar gjatë qindvjeçarit të fundit. Për famën e dikurshme sot dëshmojnë më së miri dy mbishkrimi për kllitorët me kërkesën e Jelenës së Anzhujve dhe të bijve të saj, mbretërit Stefan Uros II Milutin dhe Stefan Dragutin.

Historia e vetme complete e shkruar e anës lindore të Adriatikut, deri në fund të shekullit XII është "Gjenealogjia e Tivarit" e njohur edhe si "Anal i Popit Dokleatit". Gjenealogjia shoqëron ngjarjet që epiqendrën e kanë në Tivar, qendrën e kryepeshkopatës që e ka themeluar Mbreti Bodin më 1089. Në tekst gjendet e tërë "Jeta e Shën Jovan Vladimirit", sundimtarit të parë nga Zeta. Jovan Vladimiri kryeqendrën e ka pasur afër Kishës Preçiste Krajinske, pranë brigjeve të Liqenit të Shkodrës. Kulturi i Jovan Vladimirit është përhapur mbarë Ballkanit, sidomos në tokat që kanë pasur lidhje me eshtrat e tija, sikur Preçista Kranjske, pastaj edhe kisha e cila i është kushtuar atij në Elbasan, ku deri para ca kohës edhe kanë qenë eshtrat e tija, kurse sot në Tiranë, ku në Bazilikë janë vendosur eshtrat e tij, kurse portali jugor me mbishkrime na gjuhë serbo-slovene, greke e latine si dhe ikonostasi nga Elbasani i cili është dërguar në Muzeun Historik Kombëtar në Tiranë.

Udhë përshkrimi i ilustruar me fotografi që është prezantuar, tregon viset magjike dhe kishat e rënuara në asgjësim, pamja e të cilat, në mënyrë romantike, edhe më tutje bëjnë të ditur e dëshmojnë për bukurinë tyre dhe kundërshtimit të kohës. Mirëpo, për t'u mos pajtuar me këtë projekt të bukur, ju përkujtojmë fatin e keq të Kishës së Shën Sergjit e Vakhit ose të themi më mirë, të Kishës së Shën Nikollës në Tarabosh, themelet e së cilës nuk shihen më. Për këtë shkak bëjmë apel për kërkime, rindërtime, konservime dhe restaurime të përmendoreve të krahinës jashtëzakonisht të begatshme të Shkodrës, ku ekzistimi i një visi të përbashkët dhe kultivimi i i tij nëpër shekuj, i tempujve nga e kaluara, që shumica e tyre është ngritur para dallimeve konfesionale, ku kryqëzohen bazilikat tri kubesh dhe Trikonhosi i Atosit, ngritin zërin që edhe sot të studiohen.